

ἐν Βεβὲ τῆς Ἑλβετίας, πολλαὶ δὲ ἄλλαι λέσχαι καὶ σύλλογοι Καρλιστικοὶ συνεστήθησαν ἐν Ἰσπανίᾳ. Ὀργοῦκοντα ἡμερησίδες Καρλιστικαὶ ἐξεδίδοντο καθ' ἡμέραν ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἄλλοι τόσοι βουλευταὶ ἀνήκοντες εἰς τὸ κόμμα τοῦτο ἐστάλησαν εἰς τὰς Βουλὰς. Ἄν τότε ἀφίνετο ἐλευθέρα ἢ νόμιμος ἐνέργεια, ὁ Δὸν Κάρλος θὰ εἰσῆρχετο ἀμυχητὲ εἰς τὴν Μαδρίτην. Ἄλλ' ἡ ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις ἐπουροβόλησε κατὰ τῶν Καρλιστῶν ἐκλογέων καὶ συνέτριψε τὰς κάλπας. Ὅθεν ἐκλείετο εἰς τὸν Δὸν Κάρλον ἡ θύρα τῆς νομιμότητος, ἐν μόνον δὲ μέσον ἔμεινε, τὰ ὄπλα. Τοῦτο ἠθέλησε διὰ τῆς ἐν Γενεύῃ ἐκδοθείσης προκηρῦξέως του νὰ ποιήσῃ γνωστὸν εἰς τὸν κόσμον. Διέταξε τότε τοὺς βουλευτάς του νὰ ἀποχωρίσῃσι καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα. Τὴν διαταγὴν ταύτην πάντες ἀνυπομόνως περιέμενον, καὶ τῇ 21 Ἀπριλίου τὸ ἡμισυ τῆς Ἰσπανίας ἠγέρθη ἄνευ ὄπλων σχεδὸν καὶ ἄλλων μέσων κραυγάζον ζήτω ἡ θρησκεία, ζήτω ἡ Ἰσπανία, ζήτω Κάρλος ὁ Ζ', κάτω ὁ ξένος (ἐβασίλευε τότε ὁ Ἀμεδαῖος).

Τὸ κίνημα τοῦτο τὸ τόσον ἐνθουσιαστικόν, τάχιστα κατεστάλη. Κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἰσπανίας ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κατακτητοῦ τοῦ ἡμετέρου αἵωνος, Κάρλος ὁ Ζ' ἀνέβη ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ ἔσυρε τὸ ξίφος. Τῇ 4 Μαΐου 1872 κατελήφθη ἐν Ὁροκουέτω μετὰ χιλίων μόλις καὶ σχεδὸν ἀόπλων μαχητῶν ὑπὸ στρατιᾶς μεγάλης, καὶ ἀφ' οὗ ἡρωϊκῶς ἠγωνίσθη, ἐσώθη μόνος μετὰ καὶ τριῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ, ἠττημένος, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀπελπὶς, εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Εἶχε διέλθει διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα. Τρεῖς μῆνας ὕστερον μετὰ μόχθους πολλοὺς εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἤρχισε τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα ἐπὶ ἔτη τέσσαρα, ὅστις ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐσχημάτισε στρατιὰν ἐξ 90,000 μαχητῶν καὶ πλέον, ἧτις διηρῆτο εἰς τρεῖς μοίρας, τοῦ Βορείου στρατοῦ, ὃν διώκει αὐτοπροσώπως, τοῦ Κέντρου καὶ τῆς Καταλωνίας, οὗς διώκει ὁ Δὸν Ἀλφόνσος. Μεταξὺ τῶν μαχῶν τῶν συγκροτηθεισῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ ὦν τὰς πλείστας ἐνίκησεν αὐτὸς ὁ Δὸν Κάρλος, ἀναφέρμεν τὰς μάχας τοῦ Ἄλλου, τοῦ Δικαστίλλου, τῆς Βιάνας, τῆς Ἑστέλλας, τοῦ Σομορόστρου κλ. Καὶ μαχόμενος δὲ δὲν ἐλησμονεῖ ὅτι ἦτο καὶ νομοθέτης, δι' ὃ εἶχε συντάξει τὸν φερώνυμον αὐτοῦ κώδικα, εἶχεν ὑπουργοὺς, διοίκησιν τακτικὴν καὶ πάντα ὅσα νόμιμος καὶ δριστικὴ Κυβέρνησις ἀπαιτεῖ. Ἀνεκνήρυχθη ἐπισήμως ἐν Βιλιαφράγκα Κύριος τῆς Βισκαίας καὶ τῆς Γουερνίκας καὶ Βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας. Τὰ πάντα ἐφαίνοντο βαίνοντα κατ' εὐχὴν. Ἄλλ' ὁ τότε διοικῶν τὸν στρατὸν τοῦ Κέντρου στρατηγὸς Δορρεγεράς ἐνόμισε καλὸν ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν

Καταλωνίαν, ἔνθα καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ καὶ ὁ τῆς Καταλωνίας, περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, εὐρέθησαν ἐν παντελεὶ ἐνδείᾳ τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Δὸν Κάρλος ἠγωνίζετο μόνος τότε πρὸς τὰ Βόρεια μέρη μετὰ 40,000 ἀνδρῶν κατὰ στρατοῦ, ὃν ὁ κ. Κανόδας δὲλ Καστίλλο, πρωθυπουργὸς τοῦ καὶ νῦν βασιλεύοντος Δὸν Ἀλφόνσου, εἶχεν ἀναβιβάσει εἰς 400,000. Οὐδένα ἐδέχθη ὁ Δὸν Κάρλος συμβιβασμὸν, ἐπιμόνως δὲ καὶ ἀξιοπρεπῶς ἀπέριψε πᾶσαν πρότασιν ἐκείνων, οὗς ἐθεώρει ἐχθροὺς τῆς πατρίδος του, καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου. Τότε δὲ ἀπέτεινε πρὸς τοὺς ἐναπομείναντας 20,000 στρατιώτας του τοὺς ἐξῆς ἀξιωμανημοσύτους λόγους· «Ἐνόμισα καθῆκόν μου νὰ παρατείνω τὸν ἀγῶνα ἐν ὅσῳ ὑπῆρχον τὰ μέσα, ἀλλὰ σήμερον γινώσκετε ὅτι στεροῦμεθα πάντων, θὰ ἦτο δὲ ἐγκλημὰ ἀνωφελὲς πλέον νὰ χύνηται τὸ αἷμά σας. Ἔστω πάλιν εἰς τὴν θήκην τὸ ξίφος, δὲν τὸ θρύω. Διπλῶναι τὰς ἀσπίλους σημαίας μου καὶ ἀποσύρομαι εἰς τὴν ξένην γῆν, ἔχων ὑψηλὰ τὸ μέτωπον καὶ ἐλπίζων ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς δικαιοσύνης. Σὰς ἀπολύω πρὸς τὸ παρὸν καὶ χαιρετε». Εἴκοσι χιλιάδες τὸν ἠκούσαν καὶ εἴκοσι χιλιάδες τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὸν ἐθαύμασαν οἱ ἐκεῖθεν τῆς Βιδασσόας γάλλοι ἄρχοντες καὶ στρατιῶται, ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία διέταξεν αὐτὸν νὰ καταλίπῃ τὸ γαλλικὸν ἔδαφος μὴνὶ Μαρτίῳ τοῦ 1876. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐν στολῇ καὶ πλήρῃ ἀκόμῃ τοῦ κοινοῦ τῶν μαχῶν ἠσπάσθη τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἀπεχαιρέτισε τὴν κοιτίδα τῆς οἰκογενείας του, τὸν ἐν Πῶ πύργον Ἐρρίκου τοῦ Δ', ἀπέπλευσεν εἰς Ἀγγλίαν, εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς τὸ Μεξικόν, ἔνθα ἀνεῦρε τὰς ἐνδόξους τῶν προγόνων του καὶ τῆς πατρίδος του ἀναμνήσεις. Πρῶτος αὐτὸς Ἰσπανὸς ἡγεμὸν ἐπάτει τὴν γῆν τοῦ Κολόμβου. Ἐπεσκέφθη ἔπειτα τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἐκθεσιν καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Εὐρώπην συνήνητησεν ἐν Παρισίοις τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἔμεινε μῆνὰς τινὰς μετ' αὐτῆς. Ταξειδεύει τῶρα, ἀφ' οὗ διεῖλθε διὰ τῆς Αὐστρίας, Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος, εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅπῃθεν λέγεται ὅτι θὰ μεταβῇ εἰς Πετροῦπολιν.

Σ.

Ὁ βουλόμενος, γράφει ὁ Tocqueville, νὰ κρίνῃ τὴν κατάστασιν τῶν φώτων ἐν τῇ Ἀμερικῇ, ἂν μὲν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν σοφῶν μόνον, θέλει ἐκπλαγῆ ἐπὶ τῷ ὀλιγαριθμῷ αὐτῶν· ἂν δὲ μὴ ἀριθμῆσῃ τοὺς ἀμαθεῖς, θέλει εὖρει, ὅτι ὁ Ἀμερικανικὸς λαὸς εἶνε ὁ μᾶλλον πεφωτισμένος τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἐν Ἀμερικῇ ἕκαστος τῶν πολιτῶν μὴ θάνει τὰς στοιχειώδεις γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου· μὴ θάνει ἐκτὸς τοῦ

του τὰ δόγματα τῆς θρησκείας αὐτοῦ· διδάσκει τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του καὶ τοὺς κυριωτέρους χαρακτήρας τοῦ διέποντος αὐτὴν θεμελιώδους νόμου. Ἐν τῇ Κοννεκτικούτῃ καὶ τῇ Μασσαχουσέτῃ σπανιώτατα εὐρίσκεται ἄνθρωπος μὴ εἰδὼς, ἔστω καὶ ἀτελῶς, πάντα ταῦτα· ὁ δ' ἀπολύτως ἄγνων αὐτὰ θεωρεῖται οὕτως εἰπεῖν φαινόμενον.

ΧΟΡΟΣ ΕΝ ΑΙΓΙΝῃ, ΕΝ ΕΤΕΙ 1829

... Μετὰ ἔντος ἐπανεκτάτο τὸ Μεσολόγγιον καὶ σκιρτώσα ἤκουσεν ἡ Ἑλλάς τὴν λαμπρὰν εἰδησίην· δὲν ἐχαίρομεν δὲ ἀπλῶς διὰ τὸν θρίαμβον, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ἡ ἀνάκτησις πόλεως κατὰ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ὅπου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη, εἶχεν ἐπανέλθει βαρὺς ὁ ζυγὸς, θὰ ἐβίαζε τὰς Δυνάμεις νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ ὅρια. Πανταχοῦ ἄρα φαιδρότης καὶ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, καὶ ἐν τῇ πτωχείᾳ ἡμῶν πάντες ἐφιλοτιμήθημεν νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν νίκην τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Κυβερνήτης διέταξε δοξολογίαν· ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Γραμματεὺς ἀπήγγειλεν ἐπ' ἐκκλησίας λόγον προκαλέσαντα καὶ δάκρυα καὶ εὐφημίας, καὶ τὸ ἐσπέρας ἐφωτίσθη ἡ πόλις. Ὁ δὲ Τρικούπης, ἑορτάζων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς γῆς τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ἐκάλεσεν ἡμᾶς καὶ εἰς εὐθυμίαν, ἐν ἣ παρῆσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, οἱ πρέσβεις καὶ ὅσοι ἄλλοι γνωστοὶ ξένοι· ἔτυχον τότε διατρίβοντες ἐν Αἰγίνῃ. Σημειωτέον δ' ἐναυθὰ ὅτι, ἐκ τῶν τριῶν ἡ τεσσάρων μεγαλοπρεπεστέρων οἰκιῶν τῆς μητροπόλεως τῆς Ἑλλάδος, τὴν μίαν κατεῖχεν ὁ τελῶν τὴν ἑορτήν· οἱ λοιποὶ δὲ ἡμεῖς ἐνεφωλεύομεν ὡς ἀληθεῖς διάδοχοι τῶν Μυρμηδόνων εἰς ἰσόγαια, κλίνην ἔχοντες τὸ χῶμα καὶ ἐπιπλατὰ δερμάτινα δισάκκια, τοὺς πιστοτάτους τούτους συντρόφους τῶν συμφορῶν ἡμῶν καὶ περιπληνήσεων, κρεμάμενα ἀπὸ μακρῶν ζυλίνων ἡλῶν ἐπὶ μαυρωπῶν τοίχων, καὶ σκευὴ τραπέζης πινάκια βαναυσουργῆ, ἐστερημένα χειλέων καὶ ὀδοντωτῶν, εἰς ᾧ μετεχέομεν ἀνυπόμονοι ἀπὸ κοχλαζούσης διώτου χύτρας φακᾶς ἢ φασήλους. Καὶ ὅμως ἡμεῖς πανευδαίμονες καὶ ἐμακαρίζομεν ἑαυτοὺς, διότι πρῶτον τότε μετὰ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐτρώγομεν ἀκαταδίωκτοι καὶ ἀδάκρυτοι τὸν ἄρτον ἡμῶν. Συνήλθομεν δὲ εἰς τὸν εὐρυχωρότατον τῶν δύο θαλάμων τοῦ ὑπουργικοῦ μεγάρου, πρὸς τὸ μέτωπον οὐ τινος, ὑπὸ τὰ παρὰ θύρα, ἔκειτο μακρὸν ἀνάκλιτρον ἢ σοφᾶς κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθος, ἐφ' οὗ ἐκάθηντο σεσωρευμένα· αἰδέσποιναι, φοροῦσαι φρέσια, φακιδία, μπόλιας, ἐνὶ λόγῳ ἐκπροσωπεύουσαι διὰ τοῦ ἐνδύματος πάσας τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος. Τὰς δύο δὲ πλευρὰς περιεζώνονον θρανία μελιταῖα, καὶ ἐν τῷ μέσῳ, πρὸς τὴν εἴσοδον, ἴσταντο ὄρθοι· ὁ Κυβερνήτης, οἱ ξένοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων τούτων παρίστατο καί τις πρίγκηψ, τὸ γένος Ἑλλήν, νεωστὶ ἐλθὼν ἐκ Παρισίων, μετὰ τῆς σκιατραφοῦς αὐτοῦ συζύγου, φερούσης ἐσθῆτα

«Καλὴν πορφυρέην καὶ τερμύοντα χιτῶνα» καὶ ὡς πύργον Κυβέλης ἀναπεπταμένην καὶ ὑψηλὴν ἐχούσης τὴν κόμην. Ἡ λιπαρὰ αὕτη πριγκίπισσα, στρέφουσα τὸ βλέμμα ἀδικόπως πρὸς τὴν αἴθουσαν, ἐφαίνετο οἰκτείρουσα τὸ ἐνδυμα καὶ τοὺς τρόπους τῶν παρακαθημένων, καὶ ἐχλεύαζε καὶ ἐκάγχαζε καὶ ὡς παρακάξα, κατὰ τὸν μακαρίτην Κλονάρην, ἐκιττάβιζε γαλλιστί.

Ἐξεῖχε δὲ πασῶν τῶν δεσποινῶν κατὰ τε τὸ κάλλος, τὸ ἀξιοπρεπὲς τοῦ ἥθους καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων ἢ οἰκοδέσποινα, ἢ τις, γόνος οὕσα τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ τῶν Μαυροκορδάτων, καὶ τυχοῦσα ἐλευθερίου ἀγωγῆς, διδαχθεῖσα δὲ καὶ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητά ἔρωτα, διεκρίνετο ἐπὶ εὐπροσηγορίᾳ. Τοσοῦτῃ δὲ εἴλυε τὸ σέβας καὶ τὴν ἀγάπην, ὥστε εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, ὡς εἰς ἀνάπαυλιν πόνων καὶ ταλαιπωριῶν, συνήρχοντο οἱ ἐγκριτώτατοι τῶν χρόνων ἐκείνων, οἱοὶ Κουντουριώτης, Ζαΐμης, Μαυρομιχάλοι, Μισούλης, Κλονάρης, Ζωγράφος καὶ ἄλλοι. Καὶ εἶδους εὐπρέπεια καὶ σχήματος σωφροσύνη καὶ ἡθῶν αὐστηρότης καὶ προαίρεσις φιλόανθρωπος καὶ λόγου σειρὴν καὶ χάρις ἐγοήτευσον καὶ παρεμύθουν. Εἰ δὲ καὶ εἶχεν ἀκάματον τὴν γλῶσσαν, οὐδέποτε λέξις ἄτοπος ἐξέφυγε τὰ χεῖλη αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ προσήκοντα οὐδέποτε ἠνέχθη ν' ἀκούσῃ.

Ἡ γυνὴ, ἤκουσα πολλάκις λέγοντας τοὺς πολλοὺς, ῥέει ἀπαλὴ ὡς τὸ ὕδωρ, ὁ περ ἐὰν ἀπαξ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν κατακυλίεται, οὐδὲ δύναται πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Εἰς τῆς ὥραιας δὲ ταύτης μεταφορᾶς τὴν ἐννοίαν ἐβάθυνεν εἴπερ τις ἄλλη ἐκείνη ἔθεν καὶ ἐναυθὰ καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ὅπου διέτριψε πολλὰ ἔτη μετὰ τοῦ συζύγου, ἀντιπροσώπου ὄντος τῆς Ἑλλάδος, ἀπέλαυνεν ἐξαίρετου ἀγάπης καὶ τιμῆς.

Ἐν τοσοῦτῃ τοὺς κιτταβισμοὺς τῆς πριγκίπισσης διακόπτουσι τὰ λιγυρὰ προανακρούσματὰ τῆς ὀρχήστρας, ἢ τις συγκειμένη ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου βιολλίου, θέλγει τὰς ἀκοὰς καὶ κνίζει τοὺς πόδας τῶν χορευτῶν. Ἴδου ὁ τράχηλος τοῦ λυριστοῦ κυρτοῦται, ἢ ἀριστερὰ σιαγῶν αὐτοῦ στηρίζει τὸ ὄργανον καὶ τὸ πλῆκτρον κινεῖται εὐμολπον καὶ μεγαλοπρεπῆς τὰ ὅσα πάντων τανύονται καὶ προκύπτουσιν οἱ δεξιοὶ πόδες. Ἀλλὰ, βαβαὶ τῆς συμφορᾶς! μόλις ἤχη ὁ πρῶτος τόνος καὶ μίξ τῶν χορδῶν, ἐπραγεῖσα μετὰ πατάγου, παρ' ὀλίγον καθιστᾶ ἑτερόφθαλμον τὸν λυριστήν. Ὅποια ἀπελπισία! διότι ἀνὰ πᾶσαν τὴν Αἰγινίαν οὐδεμία χορδὴ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς κοπέσης εὐρίσκατο! Ἀπεχώρησε δὲ περι-